



«Εκπαίδευση και Έρευνα βασικός μοχλός της Ανάπτυξης»

Αθήνα, 09 12 2025

ΘΕΜΑ: Αγροτικές Κινητοποιήσεις και Διαχρονικά Προβλήματα του Πρωτογενή Τομέα

Γινόμαστε μάρτυρες για ακόμη μια φορά μαζικών κινητοποιήσεων των αγροτών, αυτήν τη φορά πιο μαζικές πιο δυναμικές και πιο δικαιολογημένες. Δε θα σταθούμε στο σκάνδαλο του ΟΠΕΚΕΠΕ, στην επιδημία της ευλογιάς και στην όποια κυβερνητική αντίδραση σε αυτά ή ότι άλλο τις τροφοδότησε, όχι γιατί δεν είναι σημαντικά αλλά διότι είναι οι αφορμές για ένα χρονίζον πρόβλημα. Και το πρόβλημα αυτό το προσπερνούν τόσο οι εκάστοτε κυβερνώντες όσο και οι ίδιοι οι αγρότες γιατί έτσι τους μάθαμε ότι «παίζεται το παιχνίδι»

Για να προτείνεις λύσεις, αν τα καταφέρεις να διατυπώσεις πειστικές προτάσεις για ένα πρόβλημα, πρέπει πρώτα να το ορίσεις. Μάλιστα θεωρείται ότι η σωστή τοποθέτηση του προβλήματος είναι το μισό της λύσης.

Ας δούμε λοιπόν ποιους αφορά ο πρωτογενής τομέας στη χώρα και ποια είναι τα σχετικά οικονομικά μεγέθη.

Η ελληνική γεωργία επίσημα απασχολεί 469.568 αγρότες, το 12% του συνολικού εργατικού δυναμικού, καθιστώντας τη γεωργία τον κλάδο που απασχολεί τα περισσότερα άτομα στην Ελλάδα. Παράγει μόνο το 3,6% του εθνικού ΑΕΠ (περίπου 15 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως). Συνεπώς, αν δούμε τον κλάδο ως οικονομική παράμετρο, δεν είναι σημαντική προτεραιότητα. Αν όμως τον δούμε ως μέσο κοινωνικής συνοχής και ουσιαστικής και ισόρροπης οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, τότε σίγουρα αλλάζει η οπτική.

- ✓ Διότι ο πρωτογενής τομέας εμπλέκει -με άμεσο ή έμμεσο τρόπο- υπερτριπλάσιο ποσοστό πληθυσμού από τους 469.568 δηλωμένους αγρότες
- ✓ Διότι είναι βασική προϋπόθεση για να μείνει ο πληθυσμός έξω από τα αστικά κέντρα και κυρίως να μην ερημώσει η ύπαιθρος. Για να μην αναφέρουμε τη μακροχρόνια θετική επίπτωση στο στεγαστικό, το κυκλοφοριακό και ευρύτερα την ποιότητα ζωής στα αστικά κέντρα, αλλά συγχρόνως και στην ελληνική ύπαιθρο χώρα.

Η απλή διαίρεση του ποσοστού του ΑΕΠ με τους απασχολούμενους δείχνει ότι η γεωργία στην Ελλάδα δεν είναι κατά μέσο όρο οικονομικά βιώσιμη απασχόληση. Θα μπορούσε να είναι; Ναι μέχρις ορισμένου σημείου αρχικά και με σωστές προϋποθέσεις στη συνέχεια, ακολουθώντας προσεκτικά το παράδειγμα χωρών με πολλά κοινά χαρακτηριστικά και με πολλαπλάσια -σε κάποιες χώρες δεκαπλάσια- αγροτικά εισοδήματα!

- ✓ Γιατί μέχρις ορισμένου σημείου; Διότι η χώρα στερείται εκτατικών καλλιεργειών για λόγους γεωφυσικούς





- ✓ Γιατί από το οικογενειακό, κληρονομικό δίκαιό μας, οι όποιες διαθέσιμες εκτάσεις είναι κατακερματισμένες σε μικρούς κλήρους καθιστώντας την οικονομική τους διαχείριση μια δύσκολη και άκρως επιζήμια εξίσωση. Η παράμετρος αυτή θα πρέπει να εξετασθεί σοβαρά στα πλαίσια ενός εκ βάθρων στρατηγικού ανασχεδιασμού του πρωτογενή τομέα στο σύνολό του.

Υπάρχει διέξοδος; Κατά τη γνώμη μας υπάρχουν πολλές και ποικίλες ευκαιρίες, τις οποίες δεν αξιοποιήσαμε ποτέ μέχρι σήμερα, όσο θα μπορούσαμε, αν στοιχειωδώς θέλαμε:

- Η αύξηση του τουρισμού τα τελευταία χρόνια θα μπορούσε να λειτουργήσει για την προς τα πάνω μόχλευση του αγροτικού εισοδήματος. Για παράδειγμα η σωστή αξιοποίηση της Ελληνικής Κουζίνας και Διατροφής -κακώς αποκαλούμενης και εγχωρίως Μεσογειακής- με βάση και τα εύσημα που λαμβάνει συνεχώς και από διακεκριμένα Πανεπιστήμια του εξωτερικού [π.χ. Harvard] μπορεί να αποτελέσει μια τεράστια και διαχρονική αγορά για τους επισκέπτες.
- Η χώρα έχει σημαντικά παραδοσιακά και ποιοτικά προϊόντα [προϊόντα ΠΟΠ], ίσως όχι τόσα πολλά όσα θα έπρεπε να έχουμε τα οποία δεν έχουν την επίσημη αναγνώριση της παράδοσης ή των ειδικών ποιοτικών χαρακτηριστικών, διότι οι διαδικασίες απόκτησης αυτών των τίτλων είναι εξαιρετικά χρονοβόρες και δεν μπορεί να τις αντέξει όχι μόνο κανένας αγρότης αλλά και πολλές συγκροτημένες επιχειρήσεις της διατροφής. Χρειάζεται οι Διεπαγγελματικές οργανώσεις αξιοποιώντας κρατικές υποδομές και πηγές χρηματοδότησης να παίξουν αυτόν το ρόλο. Δεν μπορούμε να ανταγωνιστούμε σε ποσότητα, αλλά μπορούμε κάλλιστα να παράγουμε ποιότητα, αρκεί να γίνουν συστηματικά κάποια πράγματα που αναφέρουμε στη συνέχεια.

Πάνω απ' όλα αυτά υπάρχει η σκιά του κόστους παραγωγής και της ανά στρέμμα οικονομικής απόδοσης. Η εκτίμηση είναι ότι η μέση στρεμματική απόδοση μια Ελληνικής εκμετάλλευσης είναι υποδεκαπλάσια των πλέον βελτιωμένων μοντέλων, και σίγουρα αρκετές φορές υποδεέστερη ποιοτικώς του διεθνούς μέσου όρου. Αποφεύγουμε τα νούμερα για να μην αποπροσανατολίσουμε τη συζήτηση στο αν τα αναφερόμενα μεγέθη είναι ακριβώς σωστά ή όχι.

Αν και το φαινόμενο είναι πολύπλοκο, εντούτοις υπάρχουν μερικές ευκαιρίες σημαντικής βελτίωσης, που ποτέ δεν αξιοποιήθηκαν. Οι ευκαιρίες αυτές μπορούν να αναδειχθούν μέσα από βελτιωμένα καλλιεργητικά μοντέλα που μειώνουν το κόστος παραγωγής.

Επιγραμματικά αναφέρουμε τα παρακάτω:

Οι επιδοτήσεις και η Κοινή Αγροτική Πολιτική

Διαχρονικά οι επιδοτήσεις χρησιμοποιήθηκαν για ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος και όχι για τη βελτίωση της αγροτικής παραγωγής, που θα οδηγούσε με πιο βιώσιμο τρόπο στη βελτίωση του οικογενειακού εισοδήματος και την αξιοποίηση των προϊόντων. Σήμερα με το 25% του Ενωσιακού Αγροτικού προϋπολογισμού και μάλιστα με τάση μείωσης, χρειάζεται περισσότερη προσπάθεια για να κάνουμε αυτό που δεν κάναμε τις δεκαετίες του '80 και του '90. Η επιδότηση θα πρέπει να είναι επιβράβευση της παραγωγής και όχι του υποτιθέμενου αριθμού των δένδρων



ή των ζώων ή των στρεμμάτων, που δηλώνει ο κάθε αγρότης. Σήμερα υπάρχουν πλέον τεχνολογικά μέσα, με τα οποία εύκολα μπορούν να ελεγχθούν τα πραγματικά παραγόμενα προϊόντα και η ποιότητά τους. Επιτέλους, θα πρέπει να επιδοτείται ο πραγματικός μόχθος και η έγνοια των αγροτών για την ποιότητα και όχι τα καφέ, τα ρακάδικα, τα ουζερί και τα διάφορα Folies Bergère ανά την επικράτεια!

Παράλληλα η ΕΕ θα πρέπει να επιβάλει και να επιβλέπει τις όποιες πολιτικές της για αυστηρή τήρηση περιβαλλοντικών, ενεργειακών, εργασιακών κ.α. κανόνων και στις τρίτες χώρες, προϊόντα των οποίων εισάγονται -πολλές φορές με τυπικούς (μη) ελέγχους- και ανταγωνίζονται τους Ευρωπαίους αγρότες.

Κόστος καυσίμων και ηλεκτρικής ενέργειας.

Οι σύγχρονες καλλιεργητικές μέθοδοι προτρέπουν σε λιγότερη χρήση γεωργικών μηχανημάτων (λιγότερες αρόσεις, «ακαλλιέργεια») και συνεπώς μείωση ανάγκης σε καύσιμα.

Στοχευμένη χρήση σωστών θρεπτικών υλικών (λιπασμάτων) και φυτοπροστατευτικών μέσω απλών συστημάτων προειδοποίησης (π.χ. τοπικούς μετεωρολογικούς σταθμούς, σταθμούς ηλεκτρονικής παρακολούθησης εντόμων) ή πιο προηγμένων μοντέλων Γεωργίας Ακριβείας, όπου το κόστος εφαρμογής είναι αρνητικός παράγοντας. Σημαντικό δε στοιχείο αποτελεί πλέον η χρήση ηλεκτρικής ενέργειας [από ΑΠΕ] ει δυνατόν σε όλα τα εργαλεία και μηχανήματα που χρησιμοποιούνται στον πρωτογενή τομέα.

Στοχευμένη άρδευση με σύστημα σταγόνων και όχι κλασικών ποτιστικών μηχανημάτων, καθοδηγούμενη από κατάλληλα συνδεδεμένους μετεωρολογικούς σταθμούς.

Βελτίωση_ ποικιλιών: Μετάβαση σε ποικιλίες που έχουν είτε καλύτερη απόδοση είτε καλύτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά και αποδεδειγμένα είναι καλύτερα προσαρμοσμένες στις κλιματικές συνθήκες της κάθε περιοχής.

Ο ρόλος της έρευνας και της εκπαίδευσης των αγροτών

Υπάρχουν κάποια μελανά σημεία που αφήνουν την ελπίδα ότι με την υπέρβασή τους θα υπάρξει βελτίωση.

1. Όλα τα παραπάνω και πολλά ακόμη είναι γνωστά στους επιστήμονες, αλλά παραμένουν κλεισμένα στα συρτάρια τους. Και αν οι επιστήμονες των ΑΕΙ έχουν κάποιες δικαιολογίες, οι εξειδικευμένοι ερευνητές των ερευνητικών ινστιτούτων του ΥΠΑΑΤ και άλλων σχετικών Υπουργείων έχουν θεσμική υποχρέωση να τα βγάλουν προς τα έξω στο χωράφι, στη σάνη, στη θάλασσα. Είναι υποχρέωση όλων και κυρίως της Πολιτείας να ανοίξει τις στρόφιγγες γνώσης προς αυτούς που τη χρειάζονται, για να γίνει η αξιοποίηση των κονδυλίων της έρευνας στην καθημερινή παραγωγική διαδικασία!
2. Η εκπαίδευση των αγροτών παραμελήθηκε διαχρονικά από τότε που οι γεωτεχνικοί είτε κλείστηκαν στα γραφεία ή έγιναν έμποροι -συνήθως στυγνοί- και έπαψαν να στέκονται



δίπλα στον γεωργό, τον βοσκό, τον ψαρά. Έτσι η εκπαίδευση των αγροτών έμεινε στα χέρια των εμπόρων – γεωπόνων προμηθευτών υλικών, φαρμάκων και εξοπλισμού, οι οποίοι φυσικά προωθούν τα προϊόντα των συνεργαζομένων μαζί τους εταιρειών, **χωρίς κανένα επιστημονικό ή άλλο κριτήριο πλην του κέρδους.**

3. Η θεσμική εκπαίδευση των αγροτών, αν και χρηματοδοτούμενη από την ΚΑΠ (πρόγραμμα AKIS) δεν βγήκε ποτέ στον αέρα, τουλάχιστον στον βαθμό που θα έφερνε αποτέλεσμα
4. Μια αποτελεσματική εναλλακτική λύση, αυτή της συμβολιακής γεωργίας με επιχειρήσεις τροφίμων είναι σε μεγάλο βαθμό παρεξηγημένη. Η πραγματικότητα λέει ότι σε σχήματα συμβολιακής γεωργίας με επιχειρήσεις, αγρότες και επιχείρηση είναι στην ίδια βάρκα και η επιχείρηση αναλαμβάνει να καλύψει τα κενά εκπαίδευσης και εργαλείων βελτίωσης της παραγωγής για να έχει καλύτερο προϊόν, υψηλότερο εισόδημα!

Ο ρόλος των συλλογικών και οργανωμένων προσπαθειών

Δυστυχώς στην Ελλάδα το συνεταιριστικό κίνημα, που ξεκίνησε την δεκαετία του 1930 με τη νομοθεσία του Ελευθερίου Βενιζέλου και διέγραψε μια εξαιρετική πορεία για πολλές δεκαετίες, από τη δεκαετία του 1980 και μετά με την παράλογη και ακραία αντιλαϊκή λαϊκίστικη πολιτική, που ακολούθησαν λίγο-πολύ όλες οι κυβερνήσεις μέχρι σήμερα, το οδήγησαν στην πλήρη διάλυση, αφήνοντας πίσω τους τεράστια χρέη και μια εντελώς διαλυμένη κοινωνία στον χώρο ευθύνης τους.

Όμως για να ξεπεραστεί αυτό το αδιέξοδο απαιτείται η διαμόρφωση ενός σύγχρονου στρατηγικού σχεδίου με βάση τις διεθνείς εξελίξεις στο πρωτογενή τομέα, το οποίο μεταξύ των άλλων θα προβλέπει ισχυρά κίνητρα, νομικά και οικονομικά

[α] για καθολικό αναδασμό του αγροτικού κλήρου, ιδιαίτερα σε περιοχές με αναβαθμίδες,

[β] για τη δημιουργία Οργανώσεων Παραγωγών σε νέο πλαίσιο, ακολουθώντας το παράδειγμα χωρών με ισχυρή σταθερή και δυναμική παρουσία σε βάθος πολλών δεκαετιών,

[γ] για ουσιαστική και διεπιστημονική εκπαίδευση όλων των αγροτών στο χωράφι, στη στάνη, στο καϊκι από έμπειρους γεωπόνους, γεωλόγους, χημικούς, βιολόγους, και άλλους σχετικούς επιστήμονες, με κατάληξη την έκδοση κάποιας **Άδειας Άσκησης Επαγγέλματος. Άραγε υπάρχει άλλη ασχολία που να ασκείται χωρίς την αντίστοιχη εκπαίδευση και τη σχετική Άδεια;** Τη στιγμή μάλιστα, που αυτά τα [κατά δήλωση και κληρονομία] επαγγέλματα έχουν αμεσότητα σχέση -όχι τόσο με το βαλάντιό μας αλλά -το σημαντικότερο- με την υγεία μας και κυρίως την υγεία των επερχόμενων γενεών!

[δ] για πλήρη εφαρμογή των δυνατοτήτων που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία για τον συνεχή έλεγχο των διαδικασιών παραγωγής σε όλο τον πρωτογενή τομέα, ώστε να κυριαρχήσει επιτέλους ένας πολιτισμός διαφάνειας και νομιμότητας – ένα ζητούμενο από την εποχή του Καποδίστρια!

Είναι αυτά αρκετά για να δώσουν λύση στο αγροτικό; Δεν μπορούμε να ξέρουμε με σιγουριά. Όμως επιβάλλεται η σημερινή πολιτική ηγεσία στο σύνολό της -συν- και αντί- πολίτευση- να καθίσει να συζητήσει σοβαρά όλα τα παραπάνω και ό,τι άλλο προκύψει από μια σοβαρή και επιστημονικά εμπειριστατωμένη συζήτηση και μελέτη. Αξίζει όμως να προσπαθήσουμε για τα προφανή. Έτσι,



ίσως στο μέλλον να αναφερόμαστε στις αγροτικές κινητοποιήσεις ως ιστορικό γεγονός και όχι ως μια καθημερινή αιτία αντιπαράθεσης αγροτών και της εκάστοτε κυβέρνησης.

Ας το έχουν υπόψη τους και οι πολιτικοί της σημερινής αντιπολίτευσης -κυβερνώντες του χθες με ισχυρά επιλεκτική μνήμη, διότι κάποια στιγμή που θα πετύχουν το σκοπό τους, δηλαδή να γίνουν αυτοί οι Κυβερνώντες, οι ίδιοι αγρότες ή και πιο εξαγριωμένοι θα τους περιμένουν στα ίδια μπλόκα! Τότε να είναι σίγουροι ότι στις φουφούδες της Εθνικής Οδού θα ζεσταίνονται οι σημερινοί ταγοί της εξουσίας. Έλεος! Σεβασμός στους φιλότιμους και εργατικούς Έλληνες παραγωγούς!

Εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Καθηγητής Νικόλαος Μ. Σταυρακάκης

Γεώργιος Ο. Ζησιμόπουλος

